

een nieuwe wereld vereist een nieuwe taal

door **Rachida Lamrabet**

Tekst uitgesproken in Casablanca op 20 oktober 2009, ter gelegenheid van de lancering van de cursus Nederlands aan de Faculté des Lettres et des Sciences Humaines Ben M'Sik. In het kader van de Schrijverskaravaan Vlaanderen-Marokko, een internationaal uitwisselingsproject van Het beschrijf.

Taal maakt inherent deel uit van identiteit. Naties definiëren zich in eerste instantie door de taal die ze spreken. In België is dat niet anders. Anderstaligheid is er niet alleen verbonden met de cultureel etnische minderheden die in de twintigste eeuw naar België kwamen, er is ook een 'autochtone' realiteit. België kent officieel drie taalgemeenschappen: Nederlands, Frans en Duits.

In de eerste helft van de twintigste eeuw hebben de Vlamingen een heuse ontvoogdingsstrijd gevoerd met als belangrijkste inzet de erkenning en herwaardering van de Nederlandse taal en cultuur tegen de dominantie van de Franse taal in het bestuurlijke en administratieve leven. Dit dwong Vlamingen tot tweetaligheid.

Een vergelijkbare situatie vindt men vandaag terug in Marokko wanneer we kijken naar de situatie van het Tmazight en die van het Arabisch, officiële taal hier in Marokko. In het boek *Mountains Forgotten By God. The story of a Moroccan Berber family*, getuigt een Amazigh schrijver over zijn ervaringen op de lagere school. Zijn Arabische leraar liet zich laatdunkend uit over de taal die zijn leerlingen spraken: 'Jullie zijn niet eens in staat om Arabisch te spreken... Jullie zijn wilden. Hoe zal ik er ooit in slagen jullie te civiliseren als ik van nul moet beginnen?'

Vandaag openen hier in Casablanca plechtig de lessen Nederlands, en ik durf te hopen dat binnenkort ook de eerste faculteit Tmazight zal worden ingehuldigd.

Taal is niet enkel een middel om tot communicatie te komen, evengoed wordt het als wapen ingezet in de strijd tegen de eigenheid van de Ander, die soms als bedreigend wordt ervaren. Taal wordt - vaak onbewust - gebruikt om het verschil te markeren, om een waardeoordeel uit te spreken over de Ander.

In Vlaanderen worden taalcompetenties vaak afgeleid van etnische afkomst en wordt verondersteld dat een niet-Vlaming wellicht geen vlekkeloos Nederlands kan spreken. Taal wordt gelieerd aan de gebrekkige sociale positie en de achterstelling waarin mensen met andere etnische achtergronden verkeren. Taalbeheersing wordt de graadmeter voor integratie.

Hoe vaak kreeg ik schouderklopjes voor mijn taalbeheersing, mijn verzorgd Nederlands, alsof dat zo uitzonderlijk zou zijn! Bij het verschijnen van mijn debuut las ik tot mijn ontzetting in sommige recensies complimenten over mijn rijk taalgebruik. Alsof ik een kunstje had geleerd.

Anderstaligheid wordt vaak geproblematiseerd. Zo focust het Nederlandstalig onderwijs vaak te eenzijdig op 'taalachterstand', en blijft het blind voor de talenten en troeven van anderstalige leerlingen.

De zogenaamde thuistaal van anderstaligen staat onder zware druk. Nog niet zo lang geleden stelde men in Vlaanderen vragen over de thuistaal van de kinderen. Indien die niet het Nederlands was, bleek vaak extra zorg nodig. Men wilde kunnen nagaan of de school voldoende draagkracht heeft om eventuele taalachterstand op te vangen, en in welke mate de overheid hiervoor financieel dient tussen te komen. Er is veel positiefs te melden over deze aanpak, alleen dreigt het gevaar dat men steeds meer in de privésfeer doordringt. Onbewust versterkt men de idee van 'wij' tegenover 'zij'. De kennis van het Arabisch of het Turks wordt niet gezien als een meerwaarde, zoals dat bijvoorbeeld wel het geval is voor mensen die thuis Engels of een andere Europese taal spreken. Daar waar meertaligheid bij sociaal zwakkere etnische minderheden als een rem op de zogenaamde integratie wordt gezien, blijkt meertaligheid bij etnisch-culturele minderheden met veel kapitaal en een hogere opleiding juist een voordeel.

Voor anderstalige leerlingen leidt het erkennen en valideren van hun thuistaal tot een sterker gevoel van aanvaarding en een groter besef van eigenwaarde. Psychologisch is dit een sterkere basis om het Nederlands aan te leren. Constructief omgaan met taaldiversiteit creëert meer openheid en motivatie bij alle leerlingen om andere talen aan te leren. Vandaag wordt de bereidheid tot integratie nog te vaak afgeleid van de bereidheid de eigen taal en cultuur op te geven, terwijl het gebruik van

de moedertaal en het behoud van de eigen cultuur net een fundamenteel recht zijn. Taaldiversiteit is, net als diversiteit in het algemeen, niet alleen een maatschappelijke realiteit, maar bovendien een meerwaarde.

Dat het niet altijd makkelijk is om die diversiteit een plek te geven spreekt voor zich. Nog al te vaak staat in het collectieve geheugen van Vlaanderen de zogenaamde 'allochtoon' of de Ander buiten de nationale en linguïstische verbeelding. De verhalen van de Ander blijken vaak los te staan van de eigen geschiedenis, van het eigen collectieve verhaal. Het gaat om 'allochtone verhalen' over een 'allochtone realiteit', die zich haast in een parallelle werkelijkheid lijken af te spelen. Zo worden mensen uit cultureel-etnische minderheden opgesloten in hun 'allochtoon zijn'. De verhalen die ze vertellen worden te weinig gezien als een schakel in het bredere maatschappelijke verhaal. Ze zijn eerder exotisch en indien ze niet te confronterend zijn worden ze verwelkomd als een aangename afwisseling op de klassieke canon.

Iedereen heeft een eigen verhaal te vertellen, op een eigen ritme, met een eigen cadans en intonatie, in een eigen taal. Elk van die verhalen kan perfect ingeschreven worden in het collectieve verhaal van de bredere gemeenschap. Er is geen vaststaand 'format' om iets te vertellen. Taal behoort toe aan iedereen. Taal leeft en meandert door tijd en context en net als een rivier wordt ze voortdurend gevoed. Maar taal heeft ook te maken met de luisterbereidheid van je toehoorder. Je wordt pas begrepen als je toehoorder bereid is om te luisteren, om uit zijn eigen denkwereld te stappen.

Vaak raakt de Ander verzeild in de defensieve rol van slachtoffer, de rol van iemand die zichzelf moet rechtvaardigen om de angst en het wantrouwen weg te nemen. Taal is dan geen instrument tot toenadering en begrip, maar een middel om zichzelf te legitimeren. Terwijl het zaak is om de dingen te kunnen benoemen die er ècht toe doen. Om de eigen taboes te doorbreken. Om de vinger op de wonde te leggen. Taal om los te breken uit de eigen beperkende gemeenschap. Taal om mee vorm te geven aan een nieuwe wereld.